

ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง ภูมิหลังของกลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง วินิจสารเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า (๑)
 รายวิชา ภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า

ความเป็นมา

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า เป็นบทประพันธ์ในหนังสือ คำประพันธ์บางเรื่อง ของ พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ) ได้เค้าโครงมาจากบทกวีภาษาอังกฤษ *Elegy Written in a Country Churchyard* ของ ทอมัส เกรย์ (Thomas Gray) ซึ่ง เสฐียรโกเศศ หรือ พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) เป็นผู้แปลไว้ในหมายเหตุก่อนเข้าสู่ตัวบท พระยาอุปกิตศิลปสารได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ได้ใช้ต้นฉบับแปลของเสฐียรโกเศศ แล้วแต่งดัดแปลงให้เข้ากับธรรมเนียมไทย พร้อมเพิ่มกลามุขเกริ่นนำ ซึ่งเรียบเรียงโดย นาคะประทีป หรือ พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป)

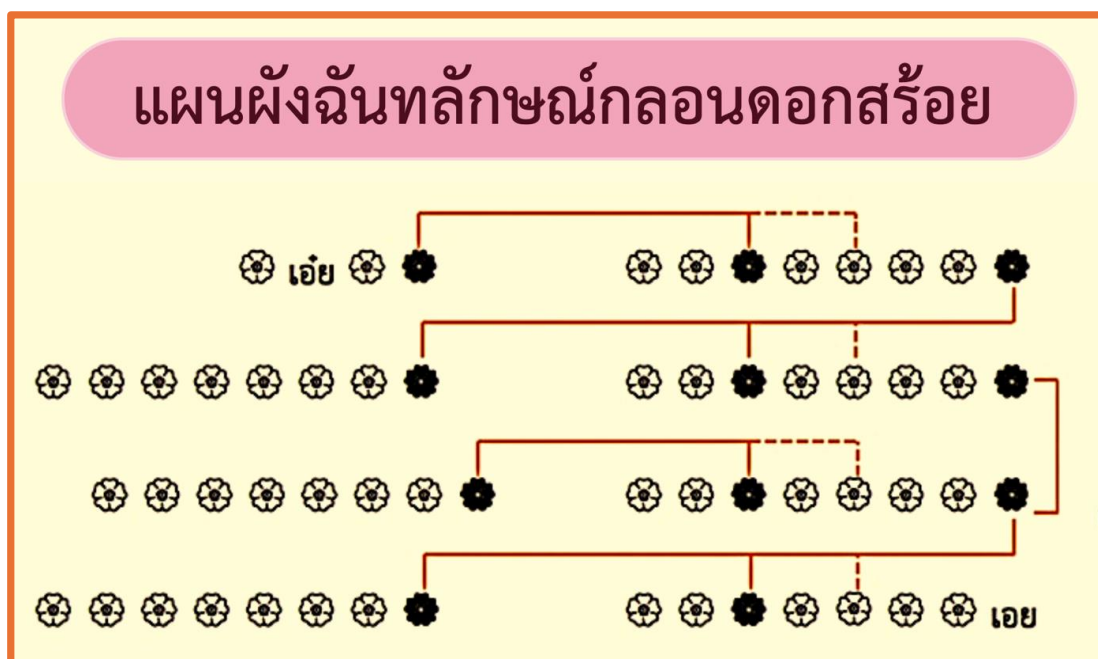
พระยาอุปกิตศิลปสารนำบทแปลของเสฐียรโกเศศมาแต่งเป็น กลอนดอกสร้อย จำนวน ๓๓ บท (เพิ่มจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ๑ บท) โดยมีการปรับเปลี่ยนสิ่งที่กล่าวถึงในวัฒนธรรมตะวันตกให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย เช่น

- ต้นไอวี (Ivy) → เถาวัลย์
- ต้นเอลม์ (Elm) → ต้นโพธิ์
- แมลงปืดเทิล (Beetle) → จิ้งหรีด และ เไรไร
- บุคคลสำคัญของอังกฤษ เช่น จอห์น แฮมพ์เด็น (John Hampden) เปลี่ยนเป็นชาวบ้านบางระจัน
- จอห์น มิลตัน (John Milton) เปลี่ยนเป็นศรีปราชญ์

สำหรับบุคคลที่ไม่สามารถหาคนไทยมาแทนได้ ก็กล่าวถึงเฉพาะลักษณะเด่นโดยไม่ระบุชื่อในการเรียนครั้งนี้ ได้คัดมาเพียง ๒๑ บท ซึ่งมีความไพเราะทางสำนวนภาษา และสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับ *สังขารของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา* โดยชี้ให้เห็นว่า “ความตายเป็นเรื่องธรรมดา” ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย สิ่งสำคัญคือก่อนตายนั้นได้สร้างคุณงามความดีไว้หรือไม่ หากทำความดีจะได้รับคำสรรเสริญ แต่หากทำชั่วก็จะตายไปอย่างไร้คุณค่า

ลักษณะคำประพันธ์กลอนดอกสร้อย

๑. กลอนดอกสร้อย ๑ บท มี ๔ บาท (๘ วรรค)
 - วรรคแรกมี ๔ คำ โดยคำที่ ๑ และคำที่ ๓ เหมือนกัน
 - คำที่ ๒ ต้องเป็นคำว่า *เอ๋ย* เช่น *จิงเอ๋ยจิงใจ, ไก่เอ๋ยไก่แจ้, นกเอ๋ยนกเอี้ยง*
๒. วรรคอื่น ๆ มีจำนวน ๖-๘ คำ
๓. การส่งสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ
๔. การลงท้ายในสมัยแรกไม่จำกัด แต่ต่อมานิยมลงท้ายด้วยคำว่า *เอ๋ย* เช่นเดียวกับกลอนสี่กา

ตัวอย่าง

ความ <u>เอ๋ย</u> ความรู้	เป็นเครื่องชูชี้ทางสว่างไสว
หมดโอกาสที่จะชี้ตอนนี้ไป	ละห่วงใยอยากรู้ลงสู่ดิน
อันความยากหากให้ไร้ศึกษา	ย่นปัญญาความรู้อยู่แค่นั้น
หมดทุกข์ขลุแต่ก็จิดคิดหา	กระแสนิยามณนั้นเพียงนั้น <u>เอ๋ย</u>

(จาก *กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า* พระยาอุปกิตศิลปสาร)

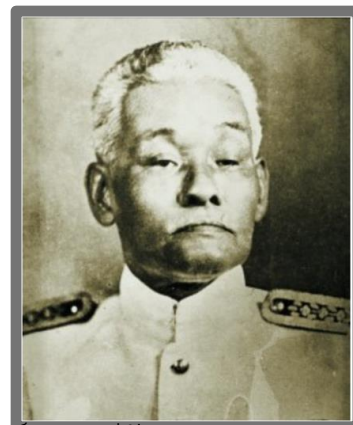
ประวัติผู้แต่ง

พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)

- เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๒
- ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘
- บิดาชื่อ นายหว่าง มารดาชื่อ นางปลั่ง กาญจนาชีวะ

การศึกษา

- เรียนชั้นต้นที่วัดบางปรุหนอง
- บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสุทัศนเทพวราราม
- ศึกษาพระธรรมวินัยจนสอบได้เปรียญ ๖ ประโยค
- สำเร็จวิชาประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สายสวัสดิ์ฐานาคาร

อาชีพ

- ขณะบวชเป็นพระ เคยสอนหนังสือที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์บ้านสมเด็จพระยา
- หลังลาสิกขา เข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ
- เคยเป็นพนักงานกรมราชบัณฑิต ปลัดกรมตำรา และหัวหน้าการพิมพ์แบบเรียน กรมวิชาการ
- ได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาอุปกิตศิลปสาร
- เคยเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานสำคัญ

- สยามไวยากรณ์ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น หลักภาษาไทย) ใช้เป็นตำราภาษาไทยมาจนปัจจุบัน
- สงครามการค้ากลอน
- คำประพันธ์บางเรื่อง
- ชุมนุมนิพนธ์ อ.น.ก.
- ใช้นามแฝงในงานประพันธ์ เช่น สามเณรนิ่ม, พระมหานิ่ม, อ.น.ก., อนีก, คำชูชีพ, อุณิกา

เรื่องน่ารู้

- พระยาอุปกิตศิลปสารเป็นผู้เสนอให้ใช้คำว่า สวัสดิ์ เป็นคำทักทาย ซึ่งนิยมใช้มาจนปัจจุบัน
- วาระสุดท้ายของชีวิตได้อุทิศร่างกายเพื่อการศึกษาทางการแพทย์ ตามวาทีที่ว่า “ฉันเป็นครู ตายแล้วขอเป็นครูต่อไป”
- ได้รับการยกย่องว่าเป็น อาจารย์ใหญ่ท่านแรกของประเทศไทย

“ฉันเป็นครู ตายแล้วขอเป็นครูต่อไป”

พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)
อาจารย์ใหญ่คนแรกของประเทศไทย

พิพิธภัณฑศิริราช
SIRIRAJ MUSEUM

พิพิธภัณฑศิริราช...มีมากกว่าที่คุณคิด

“ฉันเป็นครู ตายแล้วขอเป็นครูต่อไป” อมตะวาจาจากอาจารย์ใหญ่คนแรกของประเทศ ท่านเป็นผู้ที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากท่านจะทุ่มเทร่างกายแรงใจในการเป็นครูมาตลอดชีวิตแล้ว ท่านยังปรารถนาที่จะอุทิศร่างกายให้เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาในภายหลังจากเสียชีวิตให้กับคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

เมื่อพระยาอุปกิตศิลปสารถึงแก่อนิจกรรมในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔ บุตรธิดาจึงปฏิบัติตามความประสงค์ นับเป็นบุคคลแรกที่ได้บริจาคโครงกระดูกเพื่อการศึกษาเป็นที่น่ายกย่องว่าท่านคือครูโดยแท้ โครงกระดูกของพระยาอุปกิตศิลปสาร ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของภาควิชากายวิภาคศาสตร์ และจัดแสดง ณ ห้องพิพิธภัณฑกายวิภาค-คองดอน เพื่อให้นักศึกษาแพทย์ได้ศึกษามาจนทุกวันนี้

เรื่องย่อ

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า กล่าวถึงบุคคลผู้หนึ่งที่ต้องการความวิเวก จึงเข้าไปนั่งในวัดชนบทแห่งหนึ่ง ยามตะวันตกจะลับฟ้า ได้ดื่มด่ำกับธรรมชาติรอบตัวอันสงบเงียบ ทำให้รู้สึกอ้างว้างวังเวง ได้ยินเสียงระฆังบอกเวลาค่ำ ชวนนาพากันจูงวัวควายกลับบ้าน เมื่อสิ้นแสงตะวัน ได้ยินเสียงหรีดหิ่งเเรไร เสียงเกราะที่คอกสัตว์ และเสียงนกแสกที่เกาะอยู่บนหอระฆัง ที่แห่งนี้มีต้นไทรและต้นโพธิ์สูงใหญ่ ใต้ต้นไม้เหล่านี้มีหลุมฝังศพอยู่เรียงราย ดวงจันทร์เริ่มทอแสงสว่าง ความสงบเงียบชวนให้เพ่งมองไปยังสุสานโดยรอบ ทำให้คิดใคร่ครวญถึงความเป็นไปของชีวิต และเกิดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เช่น คิดถึงความตายว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความหลีกเลี่ยงได้ ยกย่องการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมของชาวนา และกล่าวสรรเสริญชีวิตของผู้ล่งลับ แม้จะเป็นคนที่ไม่มีความดีสากล ยากจน และด้อยการศึกษา แต่ก็เป็นผู้มีความดีและน้ำใจ

กลอนดอกสร้อย “รำพึงในป่าช้า”

(จากภาษาอังกฤษ ซึ่งท่านเสฐียรโกเศศแปลให้ ข้าพเจ้าได้แต่งดัดแปลงให้เข้าธรรมเนียมไทยบ้าง)

กลา मुख

ดั่งได้ยินมา สมัยหนึ่ง ผู้มีชื่อต้องการความวิเวก, เข้าไปนั่งอยู่ ณ ที่สงัดในวัดชนบท เวลาตะวันรอนๆ, จนเสียงระฆังย่ำบอกสิ้นเวลาวัน ผุ่งโคกระบือ และพวกชาวนา พากันกลับที่อยู่เป็นหมู่ ๆ. เมื่อสิ้นแสงตะวันแล้ว ได้ยินแต่เสียงจิ้งหรีดเรไรกับเสียงเกราะในคอกสัตว์. นกแสกจับอยู่บนหอระฆังก็ร้องส่งสำเนียง. ณ ที่นั้นมีต้นไทรต้นโพธิ์สูงใหญ่ ใต้ต้นล้วนมีเนินหลุมฝังศพต่าง ๆ อันแลเห็นได้ด้วยเดือนฉาย. ศพในที่เช่นนั้นก็เป็นศพพวกชาวไร่ชาวนานั่นเอง. ผู้นั้นมีความรู้สึกซึ่งเยือกเย็นใจอย่างไร แล้วรำพึงอย่างไรในหมู่ศพ, ได้เขียนความในใจนั้นออกมาสู่กันดังต่อไปนี้

(กลา मुखนี้ นาคะปทีป เรียบเรียง)

ดอกสร้อย

๑. วังเอ๋ยวังเวง
ผุ่งวัวควายผ่ายลาทิวากาล
ชาวนาเหนื่อยอ่อนต่างจรกลับ
ทิ้งทุ่งให้มีดมั่วทั่วมณฑล

หง่างเหงง! ย่ำค่ำระฆังขาน
ค่อยค่อยผ่านท้องทุ่งมุ่งถิ่นตน
ตะวันลับอับแสงทุกแห่งหน
และทิ้งตนตูเปลี่ยวอยู่เดียวเอย

๒. ยามเอ๋ยยามนี้
 อากาศเย็นเยือกหนาวคราววิกาล
 มีก็แต่จิ้งหรีดกระกริดกริ่ง!
 คอกควายว้าวระเงาะเปาะเปาะ! เพียง

๓. นกเอี้ยงนกแสก
 อยู่บนยอดหอรระฆังบังแสงจันทร์
 เหมือนมันฟ้องดวงจันทร์ให้ฝันดู
 ถือเป็นที่โหล่นนมนานมา

๔. ต้นเอ๋ยต้นไทร
 และต้นโพธิ์พุ่มแจ้แผ่ฉายา
 ล้วนร่างคนในเขตต์ประเทศนี้
 แห่งหลุมลึกลานสลดระทดใจ

๕. หมดเอ๋ยหมดห้วง
 ถึงลมเข้าขยขึ้นรื้นสบาย
 อยู่ตามโรงมุงฟางข้างข้างนั้น
 โอ้เหมือนปลูกร่างกายนอนรายเรียง

๖. ทอดเอ๋ยทอดทิ้ง
 ทิ้งเพื่อนยากแม่เห้ายาเข้าปลา
 ทิ้งทั้งหนูน้อยน้อยร่อยร่อยรับ
 เข้ากอดคอฉอเลาะเสนาะกรรม

๗. กองเอ๋ยกองข้าว
 เกิดเพราะการเก็บเกี่ยวด้วยเคียวใคร
 เข้าก็ขับโคกระบือถ่อคันไถ
 ยึดหางยามยกไปตามใจจิ้ง

ปฐพีมีดมัวทั่วสถาน
 สกัดปานป่าใหญ่ไร้สำเนียง
 เรไรหิ่ง! ร้องขรมระงมเสียง
 รู้ว่าเสียงเกราะแว่วแผ่วแผ่วเอย

จับจ้องร้องแจ้เพียงแฉกขวัญ
 มีเถาวัลล์รุงรังถึงหลังคา
 คนมาสู่ช่องพักมันรักษา
 ให้เสื่อมผาสุกสันต์ของมันเอย

สูงใหญ่ร่ายย้อยห้อยระย้า
 มีเนินหญ้าใต้ต้นเกลื่อนกล่นไป
 ดุชนอนรายณภายใต้
 เรายังใกล้หลุมนั้นทุกวันเอย

หมดดวงวิญญาณลาญสลาย
 เตือนนกแอ่นลมผายแผดสำเนียง
 ทั้งไก่ขันแข่งดุเหวระเร้าเสียง
 พันสำเนียงที่จะปลุกให้ลุกเอย.

ยามหนาวผิงไฟล้อมอยู่พร้อมหน้า
 ทุกเวลาเข้าเย็นเป็นนิรันดร์
 เห็นพ่อกลับปลื้มเปรมเกษมสันต์
 สารพันทอดทิ้งทุกสิ่งเอย

กองสูงราวโรงนายิ่งใหญ่
 ใครเล่าไถคราดพื้นพื้นแผ่นดิน
 สำราญใจตามเขตต์ประเทศถิ่น
 หางยามผินตามใจเพราะใครเอย

๘. ตัวเอ๋ยตัวทะยาน
 ดูถูกกิจขานนาสารพัน
 เขาเป็นสุขเรียบเรียบเงียบสัจ
 ขออย่าได้เฝ้าเยาะพูดเราะราน

๙. สกุลเอ๋ยสกุลสูง
 อำนาจนำความสง่าอำอินทรีย์
 ความร่ำรวยอวยสุขให้ทุกอย่าง
 วิธีแห่งเกียรติยศทั้งหมดนั้น

๑๐. ตัวเอ๋ยตัวหยิ่ง
 เห็นจมนดินน้ำสลดระทดใจ
 ไม่เหมือนอย่างบางศพบาติตบแต่ง
 สร้างสถานการณ์บุญหนุนพลี

๑๑. ที่เอ๋ยที่ระลึกลับ
 ก็ไม่ชวนชีพที่ดับให้กลับคืน
 เสี่ยงประกาศเกียรติเอิกเกริกลั่น
 ล้วนเป็นคุณแก่ผู้ยังไม่วางวาย

๑๒. ร่างเอ๋ยร่างกาย
 อย่าดูถูกถิ่นนี้ว่าที่ทราม
 อาจจะเป็นเจดีย์มีพระศพ
 ประเสริฐด้วยสัตตรัตน์จรัสชัย

๑๓. ความเอ๋ยความรู้
 หมดโอกาสที่จะซื้อตอนนี้ไป
 อันความยากหากให้ไร้ศึกษา
 หมดทุกข์ขลุ่ยแต่กิจคิดหากิน

อย่าบันดาลคลใจให้เฝ้าฝัน
 และความครอบครองกันอันขึ้นบาน
 มีปวัตดีเป็นไปไม่วิตถาร
 ดูหมิ่นการเป็นอยู่เพื่อนตู่เอ๋ย

ชักจูงจิตต์พชุศักดิ์ศรี
 ความงามนำมาให้มีไมตรีกัน
 เหล่านี้ต่างรอดตายทำลายชั้นธ
 แต่ล้วนผันมาประจบหลุมศพเอ๋ย

เจ้าอย่าชิงติชากว่ายากไร้
 ที่ระลึกลับสิ่งไรก็ไม่มี
 เครื่องแสดงเกียรติเลิศประเสริฐศรี
 เป็นอนุสสาวรีย์สง่าเอ๋ย

ถึงอธิกงามลบในภพพื้น
 เสี่ยงชมชื่นเชิดชูคุณผู้ตาย
 จะกระเทือนถึงกรรมนั้นอย่าหมาย
 ชูเกียรติญาติไปภายภาคหน้าเอ๋ย

ยามตายจมนพื้นดาษดินหลาม
 อาจขึ้นชื่อลือนามในก่อนไกล
 แห่งจอมภพจักรพรรดิษัตริย์ใหญ่
 ณสมัยก่อนกาลบุราณเอ๋ย

เป็นเครื่องชูชี้ทางสว่างไสว
 ละห่วงใยอยากรู้ลงสู่ดิน
 ย่นปัญญาความรู้อยู่แค่ถิ่น
 กระแสวิญญูณงันเพียงนั้นเอ๋ย

๑๔. ดวงเอ๋ยดวงมณี
หรือใต้ท้องห้องสมุทรสุดสายตา
บุบผชาติชูสีและมีกลิ่น
ไม่มีใครได้เคยเลยสักคน

๑๕. ซากเอ๋ยซากศพ
เช่นชาวบ้านบางระจันชั้นรำบาญ
ไม่เช่นนั้นท่านกวีเช่นศรีปราชญ์
หรือผู้รู้บ้านเมืองเรื่องปัญญา

๑๘. มักเอ๋ยมักใหญ่
อำพรางความจริงใจไม่แพร่พราย
มุ่งแต่โปรยเครื่องปรุงจรงกลิ่น
ลงในเพลงเกียรติศักดิ์ประจักษ์ดัง

๑๙. ห่างเอ๋ยห่างไกล
แต่สิ่งซึ่งเหลวไหลใส่อาตมา
เพื่อนรักษาความสราญฐานวิเวก
สันโดษดับฟุ้งสำนทะยานใจ

๒๐. ศพเอ๋ยศพไพร่
ไม่เกรงใครนินทาว่าประจาน
ถึงบางที่มีบ้างเป็นอย่างเลิศ
พอเตือนใจได้บ้างในทางบุญ

๒๑. ศพเอ๋ยศพสูง
จารึกคำสำนวนชวนสักการ
ชงอย่างดีก็มีกวีเถื่อน
อุทิศสิ่งซึ่งสร้างตามทางธรรม

มักจะลี้ลับอยู่ในภูผา
ก็เสื่อมซาสิ้นชมนิยมชน
อยู่ในถิ่นที่ไกลเช่นไพรสณฑ์
ย่อมบานหล่นเปล่าตายมากมายเอย

อาจเป็นซากนักรบผู้กล้าหาญ
กับหมู่มาประทุษุขอุธยา
นอนอนาถเล่าให้ไปไร้ภาษา
อาจจะมานอนจมถมดินเอย

กนแต่ไผ่ฝันฟุ้งตามมุ่งหมาย
ไม่ควรอายก็ต้องอายหมายปิดบัง
คือความพุ่มพวยสินลั่นโอษฐ์
เปลวเพลิงปลั่งหอมกลบตลบเอย

ห่างจากพวกมักใหญ่ฝึกไผ่หา
ความมักน้อยชานาไม่น้อมไป
ร่วมซื้อแจกหุบเขาลำเนาไพร
ตามวิสัยชานาเย็นกว่าเอย

ไม่มีใครขึ้นชื่อระบือชาน
ไม่มีการจารึกบันทึกคุณ
ก็ไม่ฉูดฉาดเชิดประเสริฐสุนทร
เป็นเครื่องหนุนนำเหตุสังเวชเอย

เป็นเครื่องจูงจิตดีให้เลื่อมใสศานต์
ผิดกับฐานชานาคนสามัญ
จารึกชื่อปีเดือนวันดับขันธ์
ของผู้นั้นผู้นี้แก่เฝือเอย

๒๒. ห่วงเฮ้อยห่วงอะไร
 แม้คนลืมหัดได้สนิท
 ใครจะยอมละทิ้งซึ่งสิ่งสุข
 ใครจะยอมละแดนแสนสบาย

ไม่ยิ่งใหญ่เท่าห่วงดวงชีวิต
 ก็ยังคิดขึ้นได้เมื่อใกล้ตาย
 เคยเป็นทุกข์ห่วงใยเสียได้ง่าย
 โดยไม่ขาดตาฝ่ออ้าลัยเอ๋ย

๒๓. ดวงเฮ้อยดวงจิตต์
 ย่อมละชีพเคยสุขสนุกสบาย
 ละทิ้งถิ่นที่สำราญเบิกบานจิตต์
 หมดวิตกหมดเสียดายหมดหมายปอง

ลืมหัดกิจการงานทั้งหลาย
 เคยเสียดายเคยวิตกเคยปกครอง
 ซึ่งเคยคิดใฝ่ใฝ่เป็นเจ้าของ
 ไม่ผินหลังเหลียวมองด้วยซ้ำเอ๋ย